

Sygn. akt I ACa 503/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 lipca 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu, I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Roman Stachowiak
Sędziowie:	SSA Jerzy Geisler (spr.) SSA Hanna Małaniuk
Protokolant:	st. sekr. sądowy Monika Ćwirko

po rozpoznaniu w dniu 3 lipca 2013 r. w Poznaniu

na rozprawie

sprawy z powództwa **J. D. (1), D. D. (1), R. D., M. D., J. D. (2) – reprezentowanego przez rodziców R. D. i M. D.**

przeciwko **(...) Spółce Akcyjnej z siedzibą**

w W.

o zapłatę

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 27 listopada 2012 r., sygn. akt I C 568/12

1. **apelację oddala;**

2. **odstępuje od obciążenia powodów kosztami zastępstwa procesowego pozwanego w postępowaniu odwoławczym.**

H. Małaniuk R. Stachowiak J. Geisler

UZASADNIENIE

Powodowie J. D. (1), D. D. (1), R. D., M. D. i J. D. (2) wniesli o zasądzenie od pozwanego (...) S.A. z siedzibą w W.:

1. na rzecz J. D. (1) kwoty 207.720,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 17 kwietnia 2010 roku do dnia zapłaty, w tym kwoty 70.000,00 zł w związku ze znacznym pogorszeniem sytuacji życiowej, kwoty 100.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia za krzywdę doznaną w następstwie śmierci poszkodowanego i 37.720,00 zł tytułem skapitalizowanej renty alimentacyjnej za okres od 5 października 2008 roku do lutego 2012 roku;

2. na rzecz D. D. (1) kwoty 180.760,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 17 kwietnia 2010 roku do dnia zapłaty, w tym kwoty 65.000,00 zł w związku ze znacznym pogorszeniem sytuacji życiowej, kwoty 90.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia za krzywdę doznaną w następstwie śmierci poszkodowanego i 25.760,00 zł tytułem skapitalizowanej renty alimentacyjnej za okres od 5 października 2008 roku do 30 stycznia 2011 roku;

3. na rzecz R. D. kwoty 160.000,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 17 kwietnia 2010 roku do dnia zapłaty, w tym kwoty 70.000,00 zł w związku ze znacznym pogorszeniem sytuacji życiowej oraz kwoty 90.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia za krzywdę doznaną w następstwie śmierci poszkodowanego;

4. na rzecz M. D. kwoty 90.000,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 17 kwietnia 2010 roku do dnia zapłaty, w tym kwoty 40.000,00 zł w związku ze znacznym pogorszeniem sytuacji życiowej oraz kwoty 50.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia za krzywdę doznaną w następstwie śmierci poszkodowanego;

5. na rzecz J. D. (2) kwoty 95.000,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 17 kwietnia 2010 roku do dnia zapłaty, w tym kwoty 40.000,00 zł w związku ze znacznym pogorszeniem sytuacji życiowej oraz kwoty 55.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia za krzywdę doznaną w następstwie śmierci poszkodowanego.

Nadto powódka J. D. (1) wniosła o zasądzenie od pozwanego na swoją rzecz kwoty 1.240,00 zł tytułem comiesięcznej renty alimentacyjnej, płatnej do dnia 10 każdego miesiąca z ustawowymi odsetkami w przypadku opóźnienia w płatności. Powodowie wniesli również o zasądzenie na swoją rzecz od pozwanego kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego w podwójnej wysokości.

Swoje roszczenie powodowie wiązali z wypadkiem samochodowym, w wyniku którego śmierć poniósł J. D. (3).

W odpowiedzi na pozew pozwany wniosł o oddalenie powództwa oraz o zasądzenie od powodów na swoją rzecz kosztów postępowania według norm przepisanych.

Wyrokiem z dnia 27 listopada 2012 roku Sąd Okręgowy w Poznaniu:

1. zasądził od pozwanego na rzecz powódki J. D. (1) kwotę 10.000,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 17 kwietnia 2010 roku do dnia zapłaty,

2. zasądził od pozwanego na rzecz powoda D. D. (1) kwotę 15.000,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 17 kwietnia 2010 roku do dnia zapłaty,

3. zasądził od pozwanego na rzecz powoda R. D. kwotę 10.000,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 17 kwietnia 2010 roku do dnia zapłaty,

4. zasądził od pozwanego na rzecz powódki M. D. kwotę 5.000,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 17 kwietnia 2010 roku do dnia zapłaty,

5. w pozostałej części powództwa J. D. (1), D. D. (1), R. D. i M. D. oddalił,

6. oddalił powództwo J. D. (2) w całości,

7. zasądził od pozwanego na rzecz powódki J. D. (1) 288,00 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego,

8. zasądził od powódki J. D. (1) na rzecz pozwanego kwotę 6.916,00 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, a nie obciążył jej nieuiszczonymi kosztami sądowymi,

9. zasądził od pozwanego na rzecz powoda D. D. (1) 288,00 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego,

10. zasądził od powoda D. D. (1) na rzecz pozwanego kwotę 3.316,00 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, a nie obciążył go nieuiszczonymi kosztami sądowymi,

11. zasądził od pozwanego na rzecz powoda R. D. 216,00 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego,
12. zasądził od powoda R. D. na rzecz pozwanego kwotę 3.388,00 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, a nie obciążył go nieuiszczonymi kosztami sądowymi,
13. zasądził od pozwanego na rzecz powódki M. D. 216,00 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego,
14. zasądził od powódki M. D. na rzecz pozwanego kwotę 3.388,00 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, a nie obciążył jej nieuiszczonymi kosztami sądowymi,
15. nie obciążył powoda J. D. (2) kosztami procesu,
16. nakazał ściągnąć od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Poznaniu kwotę 1.889,00 zł tytułem części nieuiszczonych kosztów sądowych.

Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia faktyczne i wnioski prawne:

W dniu 5 października 2008 roku w P. doszło do wypadku komunikacyjnego, spowodowanego z winy kierującego samochodem M. (...) o nr rejestracyjnym (...) - A. W.. W wyniku tego zdarzenia śmierć poniósł J. D. (3). Sprawca zdarzenia kierował pojazdem w stanie nietrzeźwości i w związku z omawianym zdarzeniem został skazany prawomocnym wyrokiem karnym Sądu Rejonowego Poznań – Grunwald i Jeżyce w Poznaniu w sprawie III K 254/09 za popełnienie przestępstw z art. 178 a § 1 k.k. oraz z art. 177 § 1 i 2 k.k. w zw. z art. 178 § 1 k.k.

Sprawca powyższego zdarzenia posiadał odnośnie prowadzonego pojazdu ważne ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych w pozwanym (...) S.A.

Zmarły J. D. (3) pozostawił żonę – powódkę J. D. (1), synów - powodów R. D. i D. D. (1) oraz wnuka - powoda J. D. (2). J. D. (3) pozostawał również w bliskich relacjach z synową – powódką M. D..

J. D. (3) i J. D. (1) zawarli związek małżeński w kwietniu 1977 roku. Małżonkowie utrzymywali ze sobą dobre relacje, wspólnie dzielili się obowiązkami domowymi (mąż powódki zajmował się drobnymi naprawami, usterkami, itp.), oboje spędzali dużo czasu z wnukiem.

Przed nastąpieniem wypadku J. D. (3) pracował jako taksówkarz i uzyskiwał z tego tytułu miesięczny dochód w wysokości około 2.412,00 zł. Nadto w 2008 roku uzyskał dochód w wysokości około 570,00 zł miesięcznie z tytułu pobieranej renty.

Powódka J. D. (1) pracowała w tym czasie w Urzędzie Miasta. Średni miesięczny dochód powódki z tego tytułu wynosił ok. 2.162,00 zł. Małżonkowie, około dwa lata przed wypadkiem, wykupili na własność mieszkanie spółdzielcze, w którym zamieszkiwali. Opłaty za mieszkanie wynosiły około 600,00 -700,00 zł miesięcznie, a obecnie wynoszą one około 700,00 -800,00 zł miesięcznie.

W dacie zdarzenia małżonkowie mieszkali razem z synem D.. Nadto, w związku z wyjazdem powódki, okresowo, przebywali u nich syn R. z żoną i synem.

W 2008 roku powódka J. D. (1) osiągnęła dochód w wysokości 25.944,92 zł, co daje średnio 2.162,00 zł miesięcznie, w 2009 roku - 40.302,14 zł, co daje średnio 3.358,51,00 zł miesięcznie, w 2010 roku - 48.738,55 zł, co daje średnio 4.061,54 zł miesięcznie, w 2011 roku - 45.695,77 zł, co daje średnio 3.807,98 zł miesięcznie.

Obecnie powódka J. D. (1) otrzymuje rentę po mężu w wysokości 320,00 zł miesięcznie (wyplacaną przez pozwanego), nadto – od 1 maja 2011 roku – otrzymuje świadczenie emerytalne w wysokości 1.560,00 zł. Powódka zamieszkuje wraz z synem D., który - od marca 2011 roku - uzyskuje wynagrodzenie w wysokości około 1.200,00 zł miesięcznie. Syn powódki partycypuje w kosztach utrzymania, przekazuje jej na ten cel 200,00 – 600,00 zł.

Śmierć męża była dla powódki J. D. (1) bardzo ciężkim przeżyciem. Po przedmiotowym zdarzeniu powódka do połowy listopada 2008 roku przebywała na zwolnieniu lekarskim, następnie powróciła do pracy.

Aktywność zawodowa oraz związana z opieką nad wnukiem odrywały powódkę od trudnych rozmyślań związanych ze śmiercią małżonka. Pomocny był dla powódki również kontakt z synem D. oraz synem R. i jego rodziną, która to rodzina do połowy listopada 2008 roku zamieszkiwała razem z powódką. Wszyscy domownicy udzielali sobie wówczas wzajemnie wsparcia psychicznego.

Obecnie powódka nadal utrzymuje silne relację z dziećmi, spędza z nimi czas wolny, wraz z synową i wnukiem corocznie wyjeżdża na wakacje.

Powód R. D., po usamodzielnieniu się i założeniu własnej rodziny, nadal utrzymywał dobre relację z ojcem – często wraz z rodziną się z nim widywał, korzystał z jego rad i wsparcia. Śmierć J. D. (3) była dla powoda R. D. bardzo trudnym momentem, w celu poradzenia sobie z tą sytuacją skorzystał on z kilkudniowego urlopu z pracy, spędzał więcej czasu z rodziną.

Około 8-9 lat temu powód R. D. zaciągnął wraz z żoną kredyt hipoteczny na zakup mieszkania. W związku z tym J. D. (3), co kilka miesięcy, udzielał synowi i synowej pomocy finansowej, przekazując im po 500,00 zł na spłatę części niektórych rat kredytu. Obecnie nikt nie pomaga im w spłacie kredytu.

J. D. (3) zakupił na kredyt dla R. i M. D. samochód marki F. (...) (rocznik 1999). Kredyt ten o wartości ok. 17.000,00 zł, po śmierci męża, spłaciła powódka J. D. (1).

J. D. (3) pomagał synowi i synowej w odbieraniu syna J. z przedszkola, a później szkoły oraz dowożeniu go na zajęcia na basenie.

W 2008 roku zarobki R. D. wynosiły ok. 3.000,00 zł, a obecnie 4.600,00 zł. Marzenia D. w 2008 roku zarabiała ok. 1.000,00 zł, a obecnie zarabia 1.720,00 zł. Struktura kosztów utrzymania gospodarstwa domowego małżonków R. i M. D. nie zmieniła się.

J. D. (3) miał bardzo dobry kontakt ze swoim wnukiem: bawił się z nim, opiekował. J. D. (2) często wspomina dziadka. Po około 2 latach po śmierci J. D. (3), podczas rozmowy o dziadku, wnuczek zareagował płaczem. W chwili śmierci dziadka J. D. (2) miał ukończone 7 lat.

Śmierć J. D. (3) była również bardzo przykrym przeżyciem dla powódki M. D. (żony R. D.). Od momentu poznania teścia powódka utrzymywała z nim ciepły, serdeczny i przyjacielski kontakt. Relacja ta dla powódki była bardzo ważna, zwłaszcza, że nie miała ona tak dobrych kontaktów z własnym ojcem, który od wielu lat przejawiał objawy silnej choroby alkoholowej. W odczuciu powódki, kontakty z teściem w pewnym sensie zastępowały jej relacje, jakie chciałaby mieć z własnym ojcem.

Powód D. D. (1) przed śmiercią ojca zamieszkiwał wraz z rodzicami i pozostawał na ich utrzymaniu. Uczęszczał on wtedy do szkoły policealnej o profilu turystycznym. Środki otrzymane od rodziców wystarczały na zaspokojenie jego podstawowych potrzeb. Z ojcem łączyły powoda dobre relacje i silna więź emocjonalna.

W 2010 roku D. D. (1) zmienił szkołę, gdyż nie był w stanie zapewnić sobie praktyk w zakresie turystyki. Powód od lutego 2010 roku rozpoczął naukę w Policealnej Szkole Ochrony (...) i Mienia oraz D. (...). W szkole tej miał odpłatne praktyki. Od marca 2011 roku osiąga z tego tytułu dochód w wysokości ok. 1.200,00 zł netto. W czerwcu br. D. D. (1) ma egzamin zawodowy i po jego zdaniu będzie mógł się ubiegać o zawarcie umowy o pracę. Wówczas jego zarobki wzrosną.

Powód D. D. (1) ukończył, przerwany w związku ze śmiercią ojca, kurs prawa jazdy. Powódka J. D. (1) kupiła dla niego w 2010 roku samochód za około 22.000,00 zł.

Obecnie koszty utrzymania powódki J. D. (1) i syna D. D. (1) są następujące: czynsz – 445,00 zł, prąd – 140,00 zł, gaz 35,00 zł, telefon i internet – 128,00 zł, ubezpieczenie w (...) – 60,50 zł, dojazdy D. D. (1) – 300,00 zł, rata kredytu powoda na remont i umeblowanie pokoju – 185,00 zł, żywność 800,00 zł, środki czystości i higieny -100,00 zł, odzież – 100,00 zł, OC samochodu powoda – 137,50 zł.

Powód D. D. (1) uzyskiwał po śmierci ojca rentę rodzinną w kwocie 761,00 zł od 1 lutego 2009 roku, a następnie - do dnia 9 stycznia 2012 roku (do ukończenia dwudziestego piątego roku życia) - w wysokości 1.078,79 zł.

Reprezentujące powodów E. Centrum (...), pismem z dnia 16 marca 2010 roku, doręczonym pozwanemu w dniu 17 marca 2010 roku, zgłosiło szkodę (...) S.A. i wniosło o wypłatę świadczeń tytułem znacznego pogorszenia się sytuacji życiowej powodów na skutek śmierci poszkodowanego w wypadku, zadośćuczynienia za krzywdy, renty alimentacyjnej oraz zwrotu kosztów pogrzebu.

W wyniku toczącego się postępowania likwidacyjnego, decyzjami z dnia 8 kwietnia 2010 roku, 16 kwietnia 2010 roku, 26 maja 2010 roku i 28 maja 2010 roku pozwany przyznał powodom następujące kwoty:

- na rzecz J. D. (1) – kwotę 40.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia za krzywdę, 30.000,00 zł tytułem odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia się sytuacji życiowej po śmierci męża, 7.477,00 zł tytułem zwrotu kosztów pogrzebu, kwotę 6.720,00 zł tytułem skapitalizowanej renty alimentacyjnej do dnia 30 czerwca 2010 roku, kwotę 320,00 zł tytułem comiesięcznej renty alimentacyjnej;
- na rzecz R. D. – kwotę 30.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia za krzywdę, kwotę 10.000,00 zł tytułem odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia się sytuacji życiowej po śmierci ojca, kwotę 1.150,00 zł tytułem zwrotu kosztów pogrzebu;
- na rzecz D. D. (1) – kwotę 30.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia, kwotę 15.000,00 zł tytułem odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia się sytuacji życiowej po śmierci ojca, kwotę 610,00 zł tytułem zwrotu kosztów pogrzebu, kwotę 6.720,00 zł tytułem skapitalizowanej renty alimentacyjnej do dnia 30 czerwca 2010 roku, kwotę 320,00 zł tytułem comiesięcznej renty alimentacyjnej najpóźniej do dnia 30 stycznia 2011 roku, tj. ukończenia 24 roku życia.
- na rzecz J. D. (2) – kwotę 15.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia za krzywdę, kwotę 50,00 zł tytułem zwrotu kosztów pogrzebu;
- na rzecz M. D. – kwotę 10.000,00 zł tytułem odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej po śmierci poszkodowanego, kwotę 500,00 zł tytułem zwrotu kosztów pogrzebu.

W tak ustalonym stanie faktycznym, po przeprowadzeniu oceny zgromadzonych w sprawie dowodów, Sąd Okręgowy uznał, iż powództwa J. D. (1), D. D. (1), R. D. i M. D. okazały się częściowo zasadne, a powództwo J. D. (2) okazało się nieuzasadnione.

Podstawę prawną rozstrzygnięcia stanowiły art. 446 § 1 w zw. z art. 446 § 2, 3 i 4 k.c. Sąd Okręgowy podkreślił, że pozwany nie kwestionował zasady swojej odpowiedzialności co do żądania zasądzenia omawianych świadczeń, podnosząc jedynie, że wypłacone powodom kwoty stanowią wystarczającą rekompensatę za poniesione szkody materialne i niematerialne.

To stanowisko, w odniesieniu do powodów powództwa J. D. (1), D. D. (1), R. D. i M. D., Sąd I instancji uznał za nietrafne. Podkreślił, że powódka J. D. (1) w wyniku przedmiotowego wypadku straciła długoletniego partnera życiowego, z którym łączyły ją zarówno wspólne przeżycia i doświadczenia, jak i plany życiowe na przyszłość. W wyniku omawianego zdarzenia powódka nie tylko doznała wielkiego bólu związanego z utratą najbliższej osoby, ale również realną możliwość kontynuowania wspólnie z tą osobą pożycia małżeńskiego, czerpania korzyści wynikających z istniejących w związku więzi. Cierpienia moralne, poczucie osamotnienia i pustki w wyniku straty męża są u powódki

J. D. (1) niewątpliwie znaczne. Z drugiej strony Sąd Okręgowy zauważył, że powódka, po nastąpieniu traumatycznego zdarzenia, mogła w znacznym stopniu liczyć na pomoc i wsparcie ze strony osób bliskich - syna D. D. (1) oraz syna R. D. i jego rodziny - co wpływało na złagodzenie doznawanych przez nią cierpień. Silne więzi rodzinne z dziećmi, wnukiem oraz synową pozwalają powódce J. D. (1) liczyć na takie wsparcie również w przyszłości. Sąd Okręgowy wskazał również, że powódka w związku z tragicznym zdarzeniem nie doznała trwałych urazów psychicznych, poradziła sobie z nowymi wyzwaniem - stosunkowo szybko powróciła do pracy, zaopiekowała się wnukiem.

Mając na uwadze powyższe Sąd I Instancji przyjął, że stosowym zadośćuczynieniem przyznanym na rzecz powódki J. D. (1) będzie kwota 10.000,00 zł, która łącznie z wypłaconą już z tego tytułu kwotą 40.000,00 zł, daje na jej rzecz kwotę 50.000,00 zł zadośćuczynienia.

Sąd Okręgowy stwierdził, że nagła śmierć ojca niewątpliwie była również tragicznym przeżyciem dla powodów D. D. (1) i R. D.. Zwrócił uwagę, że obaj synowie J. D. (3) utrzymywali z nim stały i bliski kontakt, mogli liczyć z jego strony na rozmowę czy poradę. W wyniku wypadku powodowie bezpowrotnie utracili tę szczególną relację. Sąd Okręgowy wskazał jednak, że w chwili przedmiotowego zdarzenia obaj powodowie byli już pełnoletni, a powód R. D. już wcześniej usamodzielniał się pod względem ekonomicznym i założył własną rodzinę.

Powyższe okoliczności uzasadniają, zdaniem Sądu I instancji, przyznanie zadośćuczynienia na rzecz D. D. (1) w kwocie 15.000,00 zł, która łącznie z wypłaconą z tego tytułu kwotą 30.000,00 zł, daje 45.000,00 zł zadośćuczynienia, zaś na rzecz R. D. w kwocie 10.000,00 zł, która łącznie z wypłaconą z tego tytułu kwotą 30.000,00 zł, daje 40.000,00 zł zadośćuczynienia.

W odniesieniu do żądania zadośćuczynienia na rzecz powódki M. D. Sąd Okręgowy wskazał na szczególną relację, więź emocjonalną jaka łączyła ją z J. D. (3). Jak wynika bowiem z poczynionych ustaleń relacje powódki z ojcem biologicznym, z uwagi na jego chorobę alkoholową, były w znacznym zakresie zakłócone. Ciepłe, serdeczne i bliskie relacje powódki, jakie łączyły ją z teściem, w dużym stopniu zastępowały jej więź z ojcem.

Te okoliczności, zdaniem Sądu Okręgowego, pozwalają uznać powódkę M. D. za członka rodziny zmarłego w rozumieniu art. 446 § 4 k.c. Tragiczne konsekwencje wypadku z dnia 5 października 2008 roku spowodowały bezpowrotną utratę przez powódkę możliwości kontynuowania relacji z teściem, co biorąc pod uwagę jej szczególny charakter, niewątpliwie powodowało u niej silne, negatywne doznania psychiczne. Z drugiej strony Sąd I instancji wziął jednak pod uwagę fakt, że powódka nie była związana ze zmarłym tak długo, jak jego żona i dzieci. Relacja uczuciowa łącząca ją ze zmarłym nie była też tak silna, jak wyżej wskazanych powodów i nie wynikała ze szczególnej więzi krwi. W chwili zdarzenia M. D. była osobą dorosłą, w pełni ukształtowaną, mogącą liczyć na pomoc i wsparcie ze strony swej najbliższej rodziny. Te okoliczności uzasadniają przyznanie na jej rzecz zadośćuczynienia w kwocie 5.000,00 zł.

Zadośćuczynienia w tej wysokości spełniają, zdaniem Sądu Okręgowego, funkcję kompensacyjną. Uwzględniają ponadto całokształt okoliczności sprawy, tj. opisaną wyżej sytuację rodzinną i życiową powodów, ich wiek w chwili zdarzenia, stopień natężenia złej woli sprawcy oraz ciężar gatunkowy naruszonego dobra osobistego.

W pozostałym zakresie żądania w/w powodów podlegały oddaleniu jako nieuzasadnione.

Sąd Okręgowy podkreślił także, że wiadomość o śmierci dziadka była trudnym przeżyciem dla małoletniego J. D. (2). Zauważył jednak, że powód w chwili wypadku był zaledwie siedmioletnim chłopcem i pomimo odczuwanego smutku, śmierć dziadka nie zakłóciła w istotny sposób jego codziennego funkcjonowania i rozwoju. Chłopiec znajdował oparcie przede wszystkim u swoich rodziców, którzy w odpowiedni sposób przygotowali go na zetknięcie się z tragiczną informacją.

W ocenie Sądu Okręgowego przedstawione powyżej okoliczności wskazują, że wypłacona przez pozwanego na rzecz małoletniego J. D. (2) kwota 15.000,00 zł w pełni wyczerpuje jego roszczenie z tytułu zadośćuczynienia. Podniesione w treści pozwu dalsze żądanie w tym zakresie podlega zatem oddaleniu jako bezzasadne.

Sąd I instancji wyjaśnił także, że w rozpatrywanej, w odniesieniu do powodów, nie zostało wykazane, aby na skutek śmierci J. D. (3) bądź to w ogóle nastąpiło istotne, znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej, bądź też, aby pogorszenie tej sytuacji uzasadniało przyznanie im kwot większych, aniżeli kwoty wypłacone im z tego tytułu w postępowaniu likwidacyjnym.

Z dokonanych w rozpatrywanej sprawie ustaleń faktycznych nie wynika bowiem, aby wskutek przedmiotowego zdarzenia doszło do istotnego osłabienia aktywności życiowej powódki J. D. (1), w tym na polu jej działalności zawodowej. Przeciwnie, powódka w celu poradzenia sobie z trudną psychicznie sytuacją, w niedługim czasie po nastąpieniu wypadku, powróciła do pracy, wiele czasu spędzała z wnukiem i pozostałymi członkami rodziny. Brak długoletniego towarzysza życia stanowił dla powódki wielką, negatywną zmianę, stwierdzono u niej - po stracie męża - depresję reaktywną. Nadal w dniach, w których przypadająby np. imieniny czy urodziny męża, zażywa środki uspokajające.

Sąd Okręgowy zważył jednak, że powódka J. D. (1) nie modyfikowała znacznie swojego stylu życia, nie osłabiała więzi z pozostałymi bliskimi. Nie zamknęła się w sobie, w dalszym ciągu korzystała również z odpoczynku, wyjeżdżając na przykład na wakacje, niejako realizując domniemaną wolę męża. Z przedstawionych w rozpatrywanej sprawie dokumentów wynika, że zaistnienie przedmiotowego wypadku nie doprowadziło do zmniejszenia się dochodów uzyskiwanych przez powódkę, które w ostatnich kilku latach nawet wzrosły. J. D. (1), po stracie męża, kontynuowała spłacanie kredytu zaciągniętego przez J. D. (3) na zakup samochodu dla syna R. i synowej M. i kredyt ten terminowo spłacała. Nadto sfinansowała zakup auta dla syna D. za kwotę 22.000,00 zł.

Śmierć ojca, przejściowo, spowodowała pewne trudności związane z funkcjonowaniem powoda D. D. (1). Powód przerwał kurs prawa jazdy, zmuszony był się szybciej usamodzielnić, poszukać pracy. Z drugiej strony Sąd Okręgowy zauważył, że nie wszystkie zmiany niosły za sobą negatywne konsekwencje. Jak wynikało z zeznań samego powoda, miał on bardzo małe szanse znalezienia pracy i praktyk, zgodnych z nauką w szkole policealnej o profilu turystycznym, do której uczęszczał w chwili nastąpienia wypadku. Zmiana szkoły była zatem spowodowana czynnikami obiektywnymi, nie determinowanymi tragicznym zdarzeniem, jakim była śmierć ojca powoda. Sąd Okręgowy zwrócił również uwagę, że w chwili nastąpienia wypadku powód miał dwadzieścia jeden lat. Niezależnie więc od oczekiwań pomocy ze strony ojca, nie podejmując studiów wyższych, powinien liczyć się on z koniecznością usamodzielnienia się i podjęcia pracy. Powód dobrze poradził sobie z tą sytuacją, pomimo obciążenia psychicznego spowodowanego śmiercią bliskiego członka rodziny. Utrata ojca nie wstrząsnęła podstawami jego bytu i egzystencji, powód nie korzystał z pomocy psychologicznej. Nadal powód ma perspektywę założenia własnej rodziny.

Śmierć J. D. (3) nie spowodowała również osłabienia aktywności życiowej powodów R. D. i M. D.. Z dokonanych ustaleń faktycznych nie wynika w szczególności, aby bezpowrotna utrata ich dobrych relacji z ojcem i teściem spowodowały ograniczenie ich aktywności zarobkowej. Istotne pogorszenie się sytuacji powodów mogło się jednak wiązać z utratą możliwości uzyskiwania pomocy materialnej, jaką deklarował i świadczył J. D. (3).

Niemniej, powodowie nie wykazali, by faktycznie otrzymywali tę pomoc co miesiąc, jak i nie wykazali, aby brak tej pomocy w jakikolwiek sposób wpłynął, zaburzył terminowość spłaty kredytu hipotecznego zaciągniętego na zakup domu. Sąd Okręgowy zważył także, że z uwagi na wiek J. D. (3) w dacie śmierci – 53 lata i malejące siły do zarobkowania, fakt, że zmarły był rencistą, trudno przyjąć, że udzielana przez niego małżonkom pomoc finansowa trwałaby jeszcze wiele lat. Nadto J. D. (1) spłacała kredyt zaciągnięty przez męża na zakup samochodu dla R. i M. D., więc nie zostali oni w tym zakresie dodatkowo finansowo obciążeni. W międzyczasie ich dochody wzrosły.

Brak pomocy zmarłego w opiece nad synem w/w małżonków z pewnością stanowił pewne utrudnienie w organizacji życia codziennego, jednakże Sąd I instancji zważył, że do utrzymania, wychowywania i pieczy nad J. D. (2) obowiązani są przede wszystkim rodzice, a powodom udało się – jak wielu innym rodzicom – pogodzić obowiązki rodzicielskie z pracą zawodową.

W konsekwencji, w ocenie Sądu Okręgowego, śmierć J. D. (2) nie skutkowałą znacznym pogorszeniem sytuacji małżonków R. i M. D..

Nawet zaś gdyby uznać, że sytuacja taka nastąpiła, to w przekonaniu Sądu I instancji szkodę powodów z tym związaną w pełni rekompensują odszkodowania z tego tytułu wypłacone im w toku postępowania likwidacyjnego (po 10.000,00 zł).

Sąd Okręgowy podkreślił także, że po nastąpieniu wypadku opiekę nad małoletnim wnukiem sprawuje powódka J. D. (1), która obecnie przebywa na emeryturze. W tym też aspekcie Sąd Okręgowy wskazał, że brak jest okoliczności potwierdzających istotne pogorszenie sytuacji życiowej małoletniego J. D. (2) na skutek śmierci dziadka. Wskazał ponownie, że za wychowanie i utrzymanie dziecka odpowiedzialni są rodzice, a okoliczności faktyczne sprawy nie wskazują, że śmierć J. D. (3) spowodowała jakiegokolwiek zakłócenie rozwoju chłopca i pogorszenie jego perspektyw życiowych.

Z podanych powyżej przyczyn, żądania powodów dotyczące odszkodowań z tytułu znacznego pogorszenia się ich sytuacji życiowej podlegały oddaleniu jako bezzasadne.

W ocenie Sądu Okręgowego nie zasługiwały również na uwzględnienie żądania powodów J. D. (1) i D. D. (1) dotyczące zasądzenia na ich rzecz skapitalizowanej renty za okres od 5 października 2008 roku do – odpowiednio - lutego 2012 roku i 30 stycznia 2011 roku, jak i roszczenie powódki o zasądzenie renty w kwocie 1.240,00 zł, począwszy od miesiąca marca 2012 roku. Stwierdził on, że potrzeby powódki w okresie od 2008 roku do 2012 roku nie zmieniły się istotnie. Jak chodzi natomiast o powoda D. D. (1), to koszty takie jak rata kredytu (185,00 zł), koszty utrzymania auta (OC – 137,00 zł / m-c, koszty benzyny – ca 300,00 zł / m-c) powstały dopiero w 2011 roku. Zatem do tego czasu (od 2008 roku – 2010 roku) koszty jego utrzymania były niższe. Jednocześnie potrzeby tych powodów zostały zaspokojone z osiągniętych przez nich dochodów.

O odsetkach od zasądzonych kwot Sąd orzekł na podstawie art. 481 § 1 i 2 k.c. i art. 455 k.c.

Natomiast o kosztach procesu orzeczono na podstawie art. 100 k.p.c. w zw. z art. 102 k.p.c. (Sąd Okręgowy nie obciążył powodów nieuiszczonymi kosztami sądowymi, od obowiązku poniesienia których byli oni zwolnieni). Wysokość wynagrodzeń pełnomocników stron Sąd I instancji ustalił na podstawie § 2 ust. 1 i 2, § 3 ust. 1, § 6 pkt. 6 i 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz.U. z 2002r., nr 163, poz. 1349). Jednocześnie na podstawie art. 113 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jednolity Dz.U. z 2010r., nr 90, poz. 594 ze zm.) ściągnięto od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Poznaniu kwotę 1.889,00 zł tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych.

Wyrok apelacją w zakresie pkt. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13 i 14 zaskarżyli powodowie, zarzucając naruszenie:

- art. 233 § 1 k.p.c. poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego, skutkującego oddaleniem roszczeń powodów z tytułu zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych w związku ze śmiercią J. D. (3) co do kwoty 75.000,00 zł, powództwa J., D. i J. D. (2) z tytułu stosowanego odszkodowania co do kwoty 30.000,00 zł oraz powództwa J. D. (1) z tytułu renty alimentacyjnej,
- art. 446 § 4 k.c. poprzez jego błędną wykładnię i przyjęcie, że kwoty zasądzone na rzecz powodów stanowią „odpowiednie” zadośćuczynienie za śmierć męża, ojca i teścia,
- art. 446 § 3 k.c. poprzez jego błędną wykładnię skutkującą uznaniem, że nie nastąpiło znaczne pogorszenie się sytuacji życiowej powodów J., D. i J. D. (2).

Wskazując na powyższe zarzuty skarżący wnieśli o zmianę zaskarżonego orzeczenia poprzez:

- zasądzenie od pozwanego na rzecz powódki J. D. (1) dodatkowo kwoty 25.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia za śmierć osoby najbliższej oraz kwoty 10.000,00 zł tytułem stosowanego odszkodowania – wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 17 kwietnia 2010 roku do dnia zapłaty oraz zasądzenie na jej rzecz zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego wg norm przepisanych,
- zasądzenie od pozwanego kwoty 391,00 zł tytułem dopłaty do comiesięcznej renty alimentacyjnej dla J. D. (1), płatnej do 10 dnia każdego miesiąca z ustawowymi odsetkami w przypadku opóźnienia w płatności, wypłacanej w okresie od 1 stycznia 2013 roku,
- zasądzenie od pozwanego na rzecz powódki J. D. (1) kwoty 4.692,00 zł tytułem skapitalizowanej renty w wysokości 391,00 zł miesięcznie – za okres od stycznia 2012 roku do grudnia 2012 roku,
- zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda D. D. (1) dodatkowo kwoty 15.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia za śmierć osoby najbliższej oraz kwoty 10.000,00 zł tytułem stosownego odszkodowania – wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 17 kwietnia 2010 roku do dnia zapłaty oraz zasądzenie na jego rzecz zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego wg norm przepisanych;
- zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda R. D. dodatkowo kwoty 15.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia za śmierć osoby najbliższej wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 17 kwietnia 2010 roku do dnia zapłaty oraz zasądzenie na jego rzecz zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych,
- zasądzenie od pozwanego na rzecz powódki M. D. dodatkowo kwoty 10.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia za śmierć osoby najbliższej wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 17 kwietnia 2010 roku do dnia zapłaty oraz zasądzenie na jej rzecz zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego wg norm przepisanych,
- zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda J. D. (2) kwoty 10.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia za śmierć osoby najbliższej oraz kwoty 10.000,00 zł tytułem stosownego odszkodowania wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 17 kwietnia 2010 roku do dnia zapłaty oraz zasądzenie na jego rzecz zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Wnieśli również o zasądzenie od pozwanego na swoją rzecz zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym według norm przepisanych.

Pozwany w odpowiedzi na apelację powodów wniósł o jej oddalenie oraz o zasądzenie od nich na swoją rzecz kosztów postępowania apelacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powodów nie zasługiwała na uwzględnienie.

Skarżący w apelacji zarzucali z jednej strony naruszenie przepisów prawa procesowego, a konkretnie art. 233 § 1 k.p.c., poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego, skutkującego częściowym oddaleniem ich roszczeń oraz naruszenie prawa materialnego, a konkretnie art. 446 § 3 i 4 k.c.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego nieuzasadniony jest zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. Prawidłowe sformułowanie zarzutu naruszenia tego przepisu powinno polegać na wskazaniu dowodów, których zarzut dotyczy oraz przytoczeniu okoliczności, które świadczą o tym, iż Sąd uznał te dowody za wiarygodne i mające moc dowodową lub niewiarygodne i nie mające mocy dowodowej, mimo że nie powinien tego uczynić. Prawidłowe sformułowanie takiego zarzutu powinno też wskazywać, dlaczego zarzucane uchybienie mogło mieć istotny wpływ na wynik postępowania.

Apelacja nie czyni zadość tym wymaganiom.

Wbrew stanowisku skarżących Sąd I instancji prawidłowo ustalił stan faktyczny. Natomiast sformułowane przez skarżących zarzuty kwestionują w istocie wnioski, wyprowadzone przez Sąd Okręgowy z prawidłowo ustalonego stanu faktycznego, a zatem są zbieżne ze stawianymi w dalszej kolejności zarzutami naruszenia prawa materialnego, które również nie zasługiwały na uwzględnienie.

Skarżący w apelacji nie zgodzili się z dokonaną przez Sąd I instancji oceną co do wysokości należnych im świadczeń.

Zarzucając po pierwsze naruszenie art. 446 § 4 k.c. powodowie wskazali, że w ich ocenie zasądzone przez Sąd I instancji na ich rzecz zadośćuczynienia nie są „odpowiednie” w rozumieniu tego przepisu.

Sąd Apelacyjny stanowiska tego nie podzielił. Biorąc pod uwagę wysokość wypłaconych dobrowolnie przez pozwanego zadośćuczynień oraz kwoty zasądzone przez Sąd Okręgowy uznać należy, iż świadczenia te są odpowiednie. Ustalenie, jaka kwota w konkretnych okolicznościach jest "odpowiednia", należy do sfery swobodnego uznania sędziowskiego. Określając wysokość zadośćuczynienia sąd bierze pod uwagę całokształt okoliczności sprawy, w tym głównie stopień, trwałość skutków, prognozy na przyszłość, wiek itp. Wszystkie tego rodzaju okoliczności Sąd I instancji uwzględnił w dostatecznym zakresie.

Słusznie przyjął zarówno Sąd I instancji, jak też pozwany, że należy zróżnicować wysokość należnych powodom świadczeń w zależności od powiązań łączących ich ze zmarłym. Inne świadczenia przysługują zatem żonie zmarłego (powódce), która przez 30 lat pozostawała z nim w związku małżeńskim, a zupełnie inne świadczenia musi otrzymać małoletni wnuk, który wprawdzie był z dziadkiem bardzo związany, ale jego relacja z nim miała inny charakter.

Sąd Okręgowy, wbrew zarzutom apelacji, uwzględnił należycie skutki, jakie wywołała nagła śmierć J. D. (3) w psychice powodów, podnosząc jednocześnie, że dzięki wzajemnemu wsparciu byli oni w stanie w dość szybkim czasie rozpocząć dalsze normalne funkcjonowanie. Nie można przy tym podzielić stanowiska skarżących, że ustalając wysokość należnego zadośćuczynienia Sąd I instancji promuje niejako osoby „słabe psychicznie”. Niewątpliwie śmierć osoby najbliższej stanowi dla każdego członka rodziny bardzo trudne i obciążające doświadczenie, nie oznacza to jednak, że każdorazowo żądania zgłoszone w związku z tym zdarzeniem winny być w całości uwzględniane. Dlatego sądy muszą przyjąć obiektywne kryteria, które pozwolą im stwierdzić, jakie świadczenia, w danym przypadku, będą „odpowiednie” do poniesionej krzywdy. Muszą zatem brać pod uwagę dramatyzm doznań osoby bliskiej, poczucie osamotnienia i pustki, cierpienia moralne i wstrząs psychiczny wywołany śmiercią osoby najbliższej, wystąpienie zaburzeń, będących skutkiem tego odejścia (np. nerwicy, depresji), roli w rodzinie pełnionej przez osobę zmarłą czy stopień w jakim pokrzywdzony będzie umiał się znaleźć w nowej rzeczywistości i zdolności jej zaakceptowania.

Te wszystkie okoliczności, jak zaznaczono powyżej, zostały przez Sąd I instancji uwzględnione. Wskazać również należy, że przyznane świadczenia mieszczą się w granicach kwot, jakie Sąd Apelacyjny uznaje za odpowiednie w ramach podobnych postępowań sądowych.

Nie można przy tym pomijać faktu, że określenie zadośćuczynienia stanowi atrybut Sądu pierwszej instancji. Sąd drugiej instancji może korygować wysokość zadośćuczynienia tylko wówczas, gdy zadośćuczynienie jest niewspółmiernie nieodpowiednie jako rażąco wygórowane lub rażąco niskie, albo jeżeli Sąd pierwszej instancji przyznał je w rozmiarze mniejszym, niż usprawiedliwiony wynikiem postępowania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 lipca 1970 roku, sygn. akt: III PRN 39/70, OSNCP 1971, z. 3, poz. 53 oraz uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 29 września 2002 roku, sygn. akt: V CKN 527/00, OSNC 2001, z. 3, poz. 42). Takich okoliczności powodowie w apelacji nie wykazali. W związku z tym ingerencja Sądu II instancji w wysokość zasądzonych w omawianym zakresie świadczeń nie byłaby w tym wypadku właściwa.

W sprawie nie doszło także do naruszenia przez Sąd I instancji art. 446 § 3 k.c. Przepis ten daje najbliższym członkom rodziny zmarłego możliwość domagania się stosownego odszkodowania, jeżeli wskutek śmierci bezpośrednio poszkodowanego nastąpiło "znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej".

Skuteczne podniesienie zarzutu naruszenia art. 446 § 3 k.c. wymaga wykazania niewspółmiernie nieodpowiedniej, rażąco niewłaściwej wysokości przyznanego odszkodowania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 lipca 2001 roku, sygn. akt: II CKN 889/00, LEX nr 52471, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 lipca 2000 roku, sygn. akt: III CKN 842/98, LEX nr 51357).

Powodowie również i w tym wypadku nie sprostali powyższemu obowiązkowi. Podniesione w zakresie odszkodowania zarzuty stanowią jedynie polemikę z wnikliwą oceną ich sytuacji życiowej, dokonaną przez Sąd I instancji.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że znaczne pogorszenie sytuacji życiowej może przejawiać się w utracie wsparcia i pomocy w różnych sytuacjach życiowych, a zwłaszcza w utracie szansy na pomoc w przyszłości, gdy byłaby szczególnie pożądana z uwagi na wiek rodzica zmarłego (por. wyrok Sądu Najwyższego z 13 maja 1969 roku, sygn. akt: II CR 128/69, OSP 1970, z. 6, poz. 122).

Okoliczności te zostały uwzględnione przez Sąd Okręgowy i znalazły, zdaniem Sądu Apelacyjnego, rekompensatę w przyznanym dotychczas świadczeniach. Nie można przy tym pomijać faktu, że zmarły, z uwagi na wiek i stwierdzoną niepełnosprawność, nie byłby w stanie w równym stopniu i na dotychczasowym poziomie w kolejnych latach wspierać wszystkich członków swojej rodziny, co w istotny sposób wpływa na wysokość należnego odszkodowania. Powodowie, mimo utraconego wsparcia ze strony zmarłego, byli w stanie odnaleźć się w nowej sytuacji i prowadzić życie na dotychczasowym poziomie, co uzasadnia stwierdzenie, że poniesiona przez nich szkoda nie była wyższa, niż przyjął to Sąd Okręgowy.

Nie zasługiwały wreszcie na uwzględnienie zarzuty dotyczące wysokości należnej J. D. (1) renty. W doktrynie wskazuje się, iż w procesie odszkodowawczym sąd musi ustalić, czy w świetle przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego roszczenia alimentacyjne byłyby zasadne i przez jaki okres. Zasądzona renta nie może być wyższa od kwoty, którą zmarły byłby zobowiązany świadczyć z tytułu obowiązku alimentacyjnego, a przy ustalaniu jej wysokości należy stosować kryteria przyjęte w art. 135 k.r.o. (usprawiedliwione potrzeby uprawnionego oraz możliwości zarobkowe i majątkowe możliwości zobowiązanego) oraz w art. 446 § 2 k.c. (por. G. Bieniek (w:) Komentarz..., s. 440).

Sąd Okręgowy prawidłowo ustalił potrzeby powódki J. D. (1) oraz zakres, w jakim jest ona w stanie samodzielnie pokryć je z uzyskiwanych przez siebie dochodów, jak też ze świadczeń rentowych, przyznanym dobrowolnie przez pozwanego. Skoro, wystarczają one powódce do samodzielnego utrzymania się, to nie zachodzą podstawy do zwiększenia analizowanego świadczenia przez Sąd Odwoławczy. Trafnie przy tym uwzględnił Sąd Okręgowy fakt, że syn powódki D. D. (1) prowadzi z nią wspólne gospodarstwo domowe i partycypuje w kosztach wspólnego utrzymania. Okoliczność ta nie pozostaje bowiem bez wpływu na wysokość należnej skarżącej renty, a byłaby również brana pod uwagę w razie ustalania obowiązku alimentacyjnego zmarłego wobec powódki.

Mając na uwadze powyższe Sąd Apelacyjny oddalił apelację powodów na podstawie art. 385 k.p.c.

O kosztach postępowania odwoławczego orzeczono na podstawie art. 102 k.p.c., uwzględniając fakt, że zasądzone roszczenia nie powinny być konsumowane przez koszty związane z ich dochodzeniem na drodze sądowej.

SSA Roman Stachowiak SSA Jerzy Geisler SSA Hanna Małaniuk